

JAN DE CLERCK

(Oostende 1881 - 1962)

STILLEVEN. DE BANANEN

(omstreeks 1920)

Pastel op vilt

34 X 42 cm

Getekend onderaan links

Privé-verzameling

Wij hebben hier te maken met een ongewoon stilleven zowel door het onderwerp als door de voorstelling. Bananen, een exotisch fruit, dat pas laat in Europa gekend raakte, komen zelden voor in stillevens.

Men vindt ze niet terug bij de Oude Meesters omdat ze niet gekend waren. In moderne stillevens komen ze ook maar zelden voor en zeker nooit alleen. Hier vormen ze echter het onderwerp van een heel schilderij.

Op een licht-blauwe achtergrond worden hun eigenaardige gekromde vormen zowel benadrukt door de compositie als door de techniek.

De kunstenaar heeft hier waarschijnlijk rechtstreeks naar de natuur geschilderd. Dit houdt een radicale verandering van instelling ten opzichte van de werkelijkheid in.

We kennen van Jan DE CLERCK nog een stilleven dat naar de natuur geschilderd werd. Het is de voorstelling van een groentenmand: sla, wortelen, uien, alles achteloos verspreid over een tafel en zo geschikt dat de eerder somber-blauwe achtergrond de compositie overstemt zodat een mysterieus clair-obscur ontstaat.

Bij "De bananen" wordt een dergelijke kunstgreep niet toegepast. De schilder plaatst de voorwerpen in een schel licht en, in de ledigheid van de compositie, krijgt hun aanwezigheid iets mysterieus. MORANDI deed hetzelfde met eenvoudige vazen. En DE CHIRICO schilderde bananen in een metafysisch stilleven. Ook het schilderij van DE CLERCK heeft, door het ontbreken van een verhaal, en het van alle bijkomstigheden ontdane tafereel, iets boven-natuurlijks.

Nochtans mogen we dit klein pastel niet overladen met picturale interpretaties, noch met een literair aureool. Het ongewone schuilt hier werkelijk enkel en alleen in het waarnemend oog van de schilder die deze vruchten waarnam en isoleerde. Hij zoekt geen perspectief of atmosferische diepteweergave. De achtergrond die in twee tinten van blauw is, is zo vlak dat de vruchten, volume, gewicht en reliëf krijgen.

Het gebruik van blauw en geel heeft ook hier, zoals overal, zijn bekoring.

Jan DE CLERCK neemt afstand van de Vlaamse overvloed. Hij valt ook niet terug op het clair-obscur zoals in sommige van zijn bloemtuilen die baden in een getemperd licht dat doet denken aan FANTIN LATOUR.

De bananen schijnen af te drijven op een lichtblauwe zee, als onbemande schepen. Geen enkele menselijke aanwezigheid wordt gesuggereerd. Een tedere vrouwenhand, die wellicht zijn bloemtuilen opzette, zou de vruchten zeker zo niet schikken.

Hier is alles streng en naakt, met een bijna verontrustende onbeweeglijkheid en onveranderlijkheid. En nochtans straalt dit kleine schilderij de poësie van het magisch-realisme uit.

De gebruikte techniek is deze die we van DE CLERCK gewoon zijn: het pastel; een techniek die hij na de oorlog wat verwaarloosde ten voordele van de olieverf. De drager bestaat, net als vroeger, uit vilt.

Het medium trilt minder maar is harder dan in zijn oudere werken. Zijn verticale strepen zijn nog altijd aanwezig, maar de kleuren zijn niet meer gebroken. DE CLERCK streefde hier geen optische kleurmenging na. Het blauw is zeer blauw en het geel is zeer geel. Een horizontale scheidt het lichtblauw waarop de vruchten liggen, van een bredere meer donkere blauwe kleurband. Deze is doorsneden door een andere, bruinachtige horizontale en van een verticale die ze vervoegt. Misschien is dit een leeg kader, of een rechte stoelrug, of ook de opgaande stijlen van een venster raam waarvan de ruit de diepblauwe kleur niet breekt.

Waarom nog andere elementen van dit stilleven uitrafelen en bespreken; de verstijfde werkelijkheid van de bananen met groen omlijnde randen en uiteinden volstaat.

De anonimiteit van de achtergrond, de verstarde naaktheid van de compositie, beklemtonen de tastbaarheid van de vruchten. Men denkt ze te kunnen aanraken met de vinger, hun harde schil te kunnen voelen. En nochtans schijnen ze onstoffelijk, zodat dit kleine, zo sobere stilleven treft door een onverklaarbare raadselachtigheid.

Francine-Claire LEGRAND